
JOSETXO

Ona emen Joxe Manuel Etxeita'k idatzitako liburu ederra. Batzuri ezezagun xamarra egingo jake euskal idazle berezko au; ori dala-ta argibide bi-edo emon bear geunkez:

Etxeita'tar Joxe Manuel Mundaka'ko Etxeita etxean jaio zan, bultzibide-geltoki ondoan. Gazterik mariñel sartu, ta bein itxasketan polito jardun ondoren, beronegaz zerikusia euken kargu goituak iritxi ebazan.

Euskalerriarentzat gogotik lan egin eban gizon onek, bere bizitzako azken urteak euskera-irakaskintzari eskiñi eutsazala. Nori irakasten eutsan? Bere lau billobai, ain juxtu be.

Bein batean, eguneroko ikaskaia opatu ta gero, oeratu egin zan. Argi-txirrintan, ez zan barriz jagiko. 1842'an sortu, ta 1915'e an urrindu jakun Etxeita.

“Josetxo” ez dozue bere emoi bakarra: “Mari Jesus ta Iru Artzañak” dalakoaren bidez saritua izan jakun. Etxeita'ren bizia, sarritxo “Josetxo” bere pertsonajearenagaz alderatu edo erkatu dabe.

Elebarrien mataza orrelan arilkatuten da:

Ara nun ijitu biak Mundaka urreko basarri batetik igaro ziran. Bertaoai ume bat biziro atsegin jaken, ta erosi be egin eben. Etxekoek luzaro itxogin eutseen umearen benetako gurasoai, baiña oneek ez ziran azaldu.

Maitagarria zan Josetxo, guztiz euskelduna (aur-artzalleai berba batzuk euskeraz bota eutsezan), guzti-guztiak begirunez ikusia, bere lagun baten gurasoak izan ezik, Eladi'renak ain zuzen be; aur edo sein a bort utsa zalakoan, euen alabeari aregaz olgetan ibiltan galarazo egin eutsoen.

Josetxo'k itxasoa maite eban, ta mutil-koskorra zala, itxasontzi batera sartu zan itxastar. Bai joan-etorri, aranoako, an-emenka ibilli a mutil trebe ta oldarkoi a.

Urteen joanean, Eladi'k be senargei batzuk izan ebanzan. Ezkondu gura ez ebalako, amaika nekaldura ta nairgabe jaso erazan eutsoezan bere atetamak. Josetxo'gazko gorroto bizi a ordea, itzaltzen asia jaken baiña.

Pilotu-agiria be jaso zuan.

Bein Ameriketara urten zan, jungoikoak bakarrik ekiala noz etorriko zan. Itxasoan gorabera asko ezagutuz, etxaguntza batean asi zan bearrean.

Ezkontzeko egokiera bai, baiña Eladitxu bere biotzean.

Gudaketa zala, diru-txintxiñetan itzuli zan bere jaioterriara, ta Eladi'gaz ezkondu zan. Bere jatorrizko guraso ta arrebak be ezagutu ebazan: umetxua ostu eban motxaillamea lekaike sartu zan, eta Josetxo'ren gurasoai azkespen edo barkamen eske ageri jaken, beren seme galduaren zuzenbidea emanez.

Josetxo gurea, zorionean bizi zan bere emazteagaz. Ikusten dozuen lez, eleberriak amai ona dauko.

Orain, idazti onen edeslariari buruz zerbait esan daigun.

Gauzaldekoa (objetihoa) dala autortu bearra dogu, ez da-ta pertsonajeakaz naasten. Alan da guztiz be, norberaldeko (objetihoa) gauza bat edo beste sartu dau, alegia:

“Onbidea beti da onbidea, ondasunak sarri ekarten dituana!” Orra or zilleizti edo moral ikutua.

Edo-ta:

“Arantzaz beteriko sasiak bidean egon arren, eroape-naz ta gizabide onagaz bigunduten dira bideak, aurrera jarraitzeko”.

ANTZEZLEAK EDO PERTSONAJEAK.

Josetxo: asmozkatu edo idealizatu xamarra dirudi, oben eta marketsik bagakoa. Guztiz biotz-on dozue, otzana, begi-onekoa, kuxkuxean sekula egingo ez dauana, egiaztuna, yayoa. Guzti-guztiak miresten dabe, baten-bat kenduta, ta baten-bat onek, bere jatorri illuna dala-ta. Askotxok Jaungoikoaren oparizat eben. Akatsik bakoa zan ala?

ELADITXO: ardia baizen apala. Josetxo asiera-asieratik begikoa eban. Bere gurasoakandik barriz, nekaldi ta zigor eurrez artu ebazan (azkenean oneek euren gangar-kerizaz jabetu ba'ziran be). Dana dala, bere aitamai itzal osoz begiratu eutsen beti.

JUANA MARI: Josetxo'ren amaordea (amaizuna). Emakuma au txit esangiña ta arduratsua zan. Biotz minbera, goxo-goxoa eban.

TXOMIN TXIKI: bere senarra; langile sutua; baserri ta artzaintza-lanai eragoien.

MARTIN ZALDI: Ondartza baserriko morroia izana.

ERMIKEN: Eladi'ren aita dirutsua. Aize aundiak buruan, inbiriak jota. Azkenean bere alabeari Josetxo'gaz ezkonteko baimena pozarren emon eutsan.

MASIMA: bere senarra baiño ere arroputzagoa, azkenean onbideratu egin zan.

Josetxo'ren amari Anatole eritxan, Erromulo aitari ta Jule arrebeari. Bi anai-arrebak orein bana euken belarri azpian.

Etxeita'ren euskereari buruz be zerbait esan bear dogu:

Euskera errezegia salatu oi dautsoe batzuk, ta ori diñoenak errezoia izan leie neurri batean bada, beiñipein. Benetako sakontasuna ta aberastasuna aurkitu gura baldi ba'dozuz, bear ba'da Etxeita ez jatzu egokiena izango. Itz zailak, egia esateko, berez ez dira gatzak, baiña oitura ezak eta itxikeriak zail-arazo egin leiez. Etxeita'k berak be, badarabiz olako berba paretxuren bat:

AKIAKULA:

ALGALA:

ONDAMU: bekaitza, inbiria.

ESANGIÑA: obediente.

AZKORTU: animatu, e.a.

Bere esakunak ez dira naastuak, baiña motelak be ez, eta onek danak bizitasna emoten dautso bere edeskitza edo narratibeari.

Etxaburua'tar Asier'ek